

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ЮНІ ВІНОГРАДАРІ»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність навчальної програми пов'язана із зростанням попиту учнівської молоді на позашкільну освіту в галузі виноградарства.

Навчальна програма «Юні виноградарі» спрямована на еколого-натуралістичний напрям позашкільної освіти та реалізується в гуртках, творчих об'єднаннях позашкільних навчальних закладів. Програма розрахована на учнів 7—10 класів загальноосвітніх шкіл, гімназій, коледжів, ліцеїв. Кількісний склад вихованців — 10—12 осіб.

Мета програми — створення умов для творчої самореалізації, духовного самовдосконалення, професійного самовизначення вихованців у процесі засвоєння базових знань з виноградарства, проведення дослідницької роботи.

Основні завдання:

- поглибити знання з природничих дисциплін;
- ознайомити вихованців з основами виноградарства, сучасними технологіями вирощування культури;
- формувати мотивацію до дослідницької діяльності;
- розвивати пізнавальні та творчі здібності;
- формувати екологічну культуру;
- розвивати інтерес до сільськогосподарської праці;
- сприяти професійному самовизначенню.

Навчальна програма передбачає 2 роки навчання:

1 рік навчання — початковий рівень — 4 години на тиждень (144 години на рік);

2 рік навчання — основний рівень — 6 годин на тиждень (216 годин на рік).

Зміст пропонованої програми зорієнтований передусім на регіони Полісся і Лісостепу України, оскільки культура винограду в цій місцевості нетрадиційна.

Навчальна програма може успішно застосовуватися також у південних областях нашої країни та Автономній Республіці Крим.

75% запланованого програмою часу відведено на практичні і лабораторні заняття, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу. Навчання за цією програмою передбачає створення необхідної матеріальної бази у складі:

- виноградника з ампелографічною колекцією;
- виноградної шкільки;
- наочності та технічних засобів навчання;
- обладнання, інвентарю, витратних матеріалів, що застосовуються на виноградниках.

Керівник гуртка повинен постійно дбати про створення та підтримання в належному стані матеріальної бази.

У процесі роботи гуртка слід широко використовувати такі форми навчання, як екскурсії на виноградники громадських та приватних господарств, до профільних науково-дослідних установ, а також ознайомлювати юннатів з методами роботи виноградарів, проводити обмін досвідом.

Після закінчення навчального року рекомендується давати індивідуальні завдання для проведення самостійної дослідницької роботи з виноградарства.

Керівник гуртка в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми, враховуючи рівень підготовки, вік, інтереси вихованців, стан матеріально-технічної бази закладу.

Початковий рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	1	2	3
2.	Історія виноградної культури	2	4	6
3.	Біологічні особливості винограду	5	10	15
4.	Сорти винограду	10	10	20
5.	Розмноження винограду	2	18	20
6.	Закладання виноградника	4	20	24
7.	Догляд за виноградником	6	34	40
8.	Фенологічні спостереження на винограднику	2	14	16
Разом:		32	112	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (3 год.)

Актуальність широкого впровадження культури винограду. Харчове, естетичне, лікувальне значення винограду.

Екскурсія на виноградник та ампелографічну виставку. Дегустація сортів винограду. Демонстрація відеофільму.

2. Історія виноградної культури (6 год.)

Перші історичні згадки про виноград. Розвиток виноградарства від античних часів до сьогодення.

Становлення виноградарства в Україні.

Творча зустріч з ученим-виноградарем, фахівцем у галузі виноградарства, досвідченим виноградарем-аматором. *Екскурсія* на виноградник.

3. Біологічні особливості винограду (15 год.)

Будова і життя виноградного куща. Основні елементи. Коренева система винограду. Наземна частина: брунька, пагін, листок, суцвіття, квітки, гроно, ягоди, насіння.

Демонстрація відеоматеріалу.

Практична робота. Вивчення будови та функцій вегетативних і генеративних органів винограду (залежно від пори року).

4. Сорти винограду (20 год.)

Різні типи класифікації. Неукривні сорти (американські види винограду). Укривні сорти (європейський виноград). Напівукривні сорти.

Екскурсія на виноградник та ампелографічну виставку. Дегустаційна оцінка сортів. Демонстрація відеофільму.

5. Розмноження винограду (20 год.)

Фізіологічні особливості розмноження кореневласних саджанців. Заготівля лози, терміни та способи її зберігання. Нарізання чубуків, кільцювання. Підготовка та закладання шкілки. Догляд за шкілкою. Викопування та зберігання саджанців. Вирощування кореневласних саджанців у домашніх умовах та у закритому ґрунті. Розмноження винограду відводками, зеленими живцями.

Практична робота. Визначення якості виноградної лози.

6. Закладання виноградника (24 год.)

Вибір місця під виноградник. Живлення виноградного куща. Підготовка ям під посадки. Садіння рослин. Догляд за саджанцями у перший рік росту.

7. Догляд за виноградником (40 год.)

Опори на винограднику. Підв'язування виноградних кущів. Зелені операції на виноградних кущах. Позакореневе підживлення винограду. Регулювання навантаження кущів. Утримання ґрунту на винограднику.

8. Фенологічні спостереження на винограднику (16 год.)

Річний цикл виноградної рослини та фази її вегетації. Вплив навколишнього середовища на ріст і розвиток винограду. Тематика дослідницької роботи. Польовий журнал, щоденник. Проведення та облік спостережень.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- значення виноградарства в народному господарстві;
- будову виноградного куща;
- садовий інструмент;

- кореневе і позакоренеve живлення рослин;
- органічні та мінеральні добрива;
- правила техніки безпеки при роботі з добривами і отрутохімікатами;
- хвороби та шкідники винограду і заходи боротьби з ними;
- способи розмноження та строки посадки винограду;
- ботанічна характеристика винограду;
- способи обрізки й типи формування кущів винограду;
- зелені операції на виноградному кущі;
- визначення ампелографічного сорту;
- що таке дослідна ділянка, повторність досліду, варіанти досліду, посівна й облікова площа, захисна смуга, виключка;
- техніку безпеки під час виконання агротехнічних заходів у шкільці та винограднику;
- технологію догляду за виноградними насадженнями.

Вихованці мають вміти:

- розрізняти сорти винограду за певними морфологічними ознаками;
- визначати мінеральні добрива за зовнішніми ознаками;
- робити розрахунок і вносити органічні і мінеральні добрива;
- візуально визначати типи вражень шкідниками та хворобами, строки і способи боротьби з ними на виноградних насадженнях;
- розмножувати виноград чубуками;
- заготовляти, зберігати та готувати до посадки виноградну лозу;
- обробляти виноградні насадження регуляторами росту й добривами;
- збирати та зберігати врожай;
- складати робочі плани;
- оформлювати наслідки дослідницької роботи у вигляді щоденників, рефератів, гербаріїв, натуральних експонатів, дослідницьких і експериментальних робіт, публікацій.

Вихованці мають набути досвід:

- у проведенні агротехнічних заходів на винограднику та виноградній шкільці;
- викопці й зберіганні посадкового матеріалу;
- збирання та зберігання врожаю винограду;
- статистичної обробки даних закладених дослідів;
- передпосадкової підготовки чубуків;
- підготовки ґрунту до закладання насаджень.

Основний рівень, другий рік навчання
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	6	8
2.	Сучасне промислове виноградарство	5	5	10
3.	Виноградарство як наука	6	6	12
4.	Біологія виноградної лози	4	8	12
5.	Сорти винограду	10	10	20
6.	Розмножування винограду	4	36	40
7.	Обрізування виноградної лози і формування кущів	4	20	24
8.	Захист виноградника від шкідників та хвороб	4	21	25
9.	Удобрювання виноградника	4	20	24
10.	Збирання та переробка врожаю	6	20	26
11.	Економіка виноградарства	4	8	12
12.	Підсумок	2	1	3
Разом:		55	161	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (8 год.)

Рентабельність виноградної культури в певній місцевості. Звіт гуртківців про виконану дослідницьку роботу з виноградарства у літній період. Зустріч із фахівцями-виноградарями.

Екскурсія на виноградник та ампелографічну виставку. Дегустація сортів винограду.

2. Сучасне промислове виноградарство (10 год.)

Стан та перспектива розвитку виноградарства в Україні та в світі. Виноградарство та виноробство: а) Росії; б) Франції та країн Бенілюксу; в) Угорщини; г) країн Середземномор'я; д) країн Середньої Азії та Близького Сходу; е) країн американського континенту.

Демонстрація наочного матеріалу, відвідання тематичних виставок, творчі зустрічі з фахівцями-виноградарями.

3. Виноградарство як наука (12 год.)

Наукова база виноградарства та виноробства в Україні. Вчені у галузі виноградарства. Селекція винограду — шлях закріплення виноградної культури в нашій місцевості. Демонстрація наочного матеріалу, робота в бібліотеці, творчі зустрічі з ученими.

4. Біологія виноградної лози (12 год.)

Анатомічна будова та фізіологія вегетативних та генеративних органів винограду. Періоди розвитку та фази вегетації винограду.

Практична робота. Вивчення анатомічної будови і фізіології вегетативних та генеративних органів винограду.

5. Сорти винограду (20 год.)

Принципи районування сортів у виноградарстві. Державний реєстр сортів сільськогосподарських культур. Нові комплексно стійкі сорти винограду. Класифікація, характеристика сортів, дегустаційна оцінка. Порівняння сортів, що виростили в різних географічно-кліматичних умовах. Технічні сорти винограду. Застосування винограду для озеленення.

Демонстрація муляжів, свіжих зразків сортів винограду, консервації. Показ слайдів і відеофільмів.

6. Розмноження винограду (40 год.)

Технологія розмноження щепленого садивного матеріалу. Маточники філоксеростійких прищеп. Перещеплення кущів. Вирощування саджанців із зелених живців. Вирощування оздоровленого садивного матеріалу в культурі іп уігто.

Демонстрація наочного матеріалу. Написання рефератів.

Практичні заняття на закритому ґрунті та шкільці.

7. Обрізування виноградної лози і формування кущів (24 год.)

Види формувань. Обрізування кущів. Основні господарські елементи виноградного куща, плодова ланка та її складові частини. Навантаження кущів та шлях його регулювання. Площа живлення. Демонстрація наочного матеріалу.

Практична робота. Обрізування кущів винограду.

8. Захист винограднику від шкідників та хвороб (25 год.)

Шкідники і хвороби винограду, профілактичні заходи та боротьба з ними. Захист кущів від холодів. Підвищення зимостійкості винограду, відновлення кущів, пошкоджених морозами, градом та ін.

Практична робота. Захист кущів від морозу.

9. Удобрювання виноградника (24 год.)

Поняття про родючість ґрунту. Органічні та мінеральні добрива, способи їх внесення. Позакореневе підживлення. Вплив мікроелементів на продуктивність винограду.

Практична робота. Внесення добрив.

10. Збирання та переробка врожаю (26 год.)

Збір та зберігання винограду. Переробка. Технологія виготовлення сухого та шипучого вина, виноградного соку, ізюму. Демонстрація наочного матеріалу. *Екскурсія* на виноробний чи консервний завод.

11. Економіка виноградарства (12 год.)

Організація території приватного виноградника. Вирощування винограду в теплицях. Виробництво продукції виноградарства в умовах ринкових відносин. Вирощування інших рослин на винограднику.

Демонстрація наочного матеріалу, творчі зустрічі з фахівцями-виноградарями та аматорами.

12. Підсумок (3 год.)

Захист дослідницьких робіт. Творча зустріч із виноградарями. Семінар-практикум на винограднику. Розподіл індивідуальних завдань для подальшої роботи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- сучасні селекційні досягнення в галузі виноградарства в Україні, за кордоном;
- традиційні райони виноградарства в світі;
- шляхи отримання екологічно чистої продукції;
- що таке сорт і сортове розмаїття винограду;
- типи опор та формування виноградних кущів;
- техніку безпеки при роботі на винограднику;
- найпоширеніші шкідники і хвороби винограду;
- види добрив та строки і способи їх внесення;
- правила техніки безпеки при роботі з добривами;
- агробіологічну характеристику винограду;
- технологію переробки винограду: виноробство, сухофрукти, виробництво ефірної олії.

Вихованці мають вміти:

- проводити всі агротехнічні заходи на винограднику;
- давати оцінку окремих сортів винограду;
- дати дегустаційну оцінку сорту за органолептичними показниками;

- визначати вміст цукру у врожаї певних сортів винограду;
- визначати шкідників, хвороби і бур'яни за їхнім зовнішнім виглядом;
- проводити передпосадкову підготовку ґрунту при закладанні шкільки та постійних виноградних насаджень;
- проводити зелені операції на винограднику;
- оформляти результати дослідницької роботи;
- визначати собівартість продукції;
- проектувати закладання виноградних насаджень.

Вихованці мають набути досвід:

- висаджування, формування та догляд за насадженнями винограду;
- визначення сортів винограду за морфологічними й органолептичними показниками;
- боротьби з несприятливими умовами росту винограду;
- вегетативного розмноження культури;
- закладання дослідів у винограднику, розсаднику та закритому ґрунті.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБЛАДНАННЯ

1. Обприскувач;
2. Лопата для викопування саджанців;
3. Секатори;
4. Секатор для щеплення;
5. Садові ножі;
6. Ножівка;
7. Лопати;
8. Сапи, граблі;
9. Фруктові ящики, відра, мішки;
10. Витратні матеріали: мінеральні добрива, отрутохімікати, регулятори росту, поліетиленова плівка;
11. Унаочнення: довідкова література, таблиці, муляжі, вологі препарати;
12. Оргтехніка: мультимедійний комплекс, телевізор, фотоапарат, комп'ютер, принтер та інше;
13. Ваги технічні;
14. Возик садовий;
15. Аерометр;
16. Мотоблок з навісними агрегатами;
17. Степлер для підв'язування виноградної лози.

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПЕДАГОГІВ

1. *Алиев А.М. и др.* Сорта винограда. — Ростов-на-Дону: РИО, 1992. — 48 с.
2. *Артеменко М.М.* Ходіте в сад. — К.: Молодь, 1991. — 296 с.
3. *Глагола А.* Виноградарство Закарпаття. — Ужгород: ЗІМНВПКПК, 1994. — 140 с.
4. *Денисюк О.Л.* Вирощування винограду. — К.: Рад. школа, 1962. — 94 с.
5. *Докучаева В.Н.* Сорта винограда. — К.: Урожай, 1986. — 120 с.
6. *Золотов В.В.* Виноград на стенах домов. — Одесса: Маяк, 1957. — 96 с.
7. *Коваль Н.М., Комарова Е.С., Мартьянова О.А.* Настольная книга виноградаря. — 7-е изд., перераб. и доп. — К.: Урожай, 1989. — 208 с.
8. *Кондрацкий А.А.* Результаты сортоизучения винограда в условиях Лесостепи и Полесья Украинской ССР. — К.: Госсельхозиздат УССР, 1962. — 225 с.
9. *Кондрацкий А.О.* Прискорене розмноження винограду. — К.: Держсільгосп-видав України, 1960. — 66 с.
10. *Кострикін І.А.* Виноград. — Херсон.: Наддніпрянська правда. — 170 с.
11. *Леонов С.Г.* Виноград в Запорожье. — Запорожье: Берегиня-Коммунар, 1992. — 100 с.
12. *Леонов С.Г.* Любительское виноградарство. — Запорожье: Дека Мотор Січ, 1996. — 170 с.
13. *Лиховской В.А.* Новые и новейшие перспективніше комплексно-устойчивые сорта и гибридные формы винограда. — Мариуполь, 1999. — 28 с.
14. *Маркин М.И. и др.* Технология закладки и возделывания комплексоустойчивых сортов винограда на песчаных землях Нижнеднепровья. — Херсон: Надднепрян-ская правда, 1991. — 16 с.
15. *Мелешко А.Ф., Ключиков Е.А.* Новые устойчивые сорта и гибридные формы винограда. — Одесса, 2000. — 38 с.
16. *Савельев В.Ф.* 300 советов виноградарю-любителю. — Донецк: Донбас, 1975. — 100 с.
17. *Стеценко В.М.* Настольная книга виноградаря-любителя. — Херсон: Наддніпрянська правда, 1991. — 268 с.
18. *Таиров В.Е.* Виноградное вино и алкоголизм. — Одесса: Вестник виноделия, 1915. — 24 с.
19. *Тимуш А.И. и др.* Энциклопедия виноградаря: в 3-х томах. — Кишинев: Главная ред. Молд. Сов. Энциклопедии, 1986. — 5 т. — 511 с.; 2 т. — 502 с.; 3 т. — 948 с.
20. *Темний М.М.* Приусадебное виноградарство. — Донецк: Донбасс, 1985. — 174 с.
21. *Фролов-Багреш А.М. и др.* Аипелография СССР. — М.: Пищепромиздат, 1953, т. 1. — 630 с.

22. *Boloslarv Sekowski*. Roman Mysliwiec — 101 odmiana winorosli, Wazscuwa, 1996.
23. Fruit, Berry and Nut Inventory Second Edition. — 1993.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ

1. *Коваль Н.М. и др.* Настольная книга виноградаря. — К.: Урожай, 1997.
2. *Кострикин Е.А. и др.* Виноград — перспективны́е й новы́е сорта с элементами агротехники. — Херсон: Наддніпрянська правда, 1997. — 171 с.
3. *Леонов С.Г.* Любительское виноградарство. — Запорожье, 1997.
4. *Мазур П.О.* Книга юного виноградаря. — К.: УДЕНЦ, 1998.
5. *Мазур П.О.* Організація і зміст роботи на НДЗД //Збірник «Екологонатуралістична творчість». — К.: УДЕНЦ, 1999. — № 1.
6. *Мазур П.О.* Поради майстра виноградарям-початківцям //Сад, виноград і вино України. — К., 1999. — 120 с.